

рухів та упереджень. У лінгвокультурологічному аспекті гумору політичного дискурсу було виявлено перевагу особистого над загальним. Частіше за все об'єктом гумористичних «атак» є окремі персоналії, далі є форми правління або соціальні рухи і іноді об'єктом гумору є окрема країна.

Загалом, перекладачі використовують дослівний переклад. Дуже рідко використовувались перекладацькі трансформації (за винятком поодиноких випадків граматичної та лексичної) і лише для того, щоб підкреслити стиль автора цитати. Так, для передачі лаконічного і жорсткого стилю Вінстона Черчилля іноді опускались займенники та сполучники, щоб уникнути повторів і зробити саркастичний або іронічний жарт влучнішим. Перекладачі мало вносили свого під час передачі оригіналу, а якщо і змінювали, то тільки для наслідування політичного портрету діяча, сформованого вітчизняними істориками та політологами. Крім дослівного перекладу, також були виявлені поодинокі випадки послівного та реферативного перекладу.

Література

1. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світогляд, 2005. 315 с.
2. Hudson K. The Language of Modern Politics. London; Basingstoke: Macmillan, 1978. 167 р.
3. Повне зібрання Бушизмів [Електронний ресурс]. http://www.slate.com/articles/news_and_politics/bushisms/2000/03/the_complete_bushisms.html.
4. Грищенко Т.А. Буш Джордж Вокер. *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т.* Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України, 2004. Т.1 760 с.
5. Wellington quotes. [Електронний ресурс]. https://www.brainyquote.com/authors/duke_of_wellington.
6. Dyer G. British Satire and the Politics of Style: 1789-1832. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
7. Повне зібрання Бушизмів [Електронний ресурс]. http://www.slate.com/articles/news_and_politics/bushisms/2000/03/the_complete_bushisms.html.

Юрій Стежко
м. Київ, Україна

Лінгвофілософський аналіз прагматизації теорії референції у перекладах

The article embodies the linguistic and philosophical essence of translation as an achievement of the equality in reference. The comparative analysis of the practical application of the reference theory in the artistic and scientific translations is carried out. An extra attention is paid to the cases of the self-reference of transcendental concepts in scientific translations.

Key words: translation, referent, reference, transcendence.

Проблема перекладу завжди була у полі зору наукової спільноти та із євроінтеграційними процесами лише загострилася. Українська європейськість відбилася міжнародним обміном культурними, інформаційними, науковими здобутками. Але задля порозуміння представники різних мов мають бути одностайними щодо змісту уживаних понять та референтів, які вони позначають. Зазначене актуалізує тему прагматизації теорії референції у перекладах.

Говорити, що проблема перекладу наразі позбавлена уваги, означало б кривити душею. На тлі доволі чисельних досліджень особливим чином проявляються доробки з проблем референції таких науковців як Л.Р. Безугла, Н.Б. Вяткіна, Н.П. Козаченко, О.Я. Кохан, М.О. Кузнєцова, Л.Б. Макєєва, І.М. Панченко, А.С. Синиця, А.В. Уманець, а також низки зарубіжних лінгвістів, філософів.

Проте аналіз публікацій дає нам підстави говорити про певні прогалини у вивченні практичного застосування референції - сполучення поняття, мислення та референта у різних мовах та перекладацьких культурах. Наразі маємо на меті розширити лінгвофілософські уявлення про референтність, способи досягнення референційної еквівалентності в особливих випадках наукового та художнього перекладів, спираючись на теоретичні положення видатних лінгвістів, філософів, таких як Д. Девідсон, У. Еко, О. Потєбня, Ф. де Соссюр, Г. Фреге.

Дослідження з теорії референції дають знання про характер стосунків мови, мислення та позамовних об'єктів, тобто знання щодо ідентифікації референтів. «Проблема референции затрагивает важнейшую проблему логики, языкознания и философии - соотносительность языка с реальностью и группу не менее важных проблем относительно механизма референции» [4, с. 109]. Наразі щодо «механізму референції», то в окремих випадках, таких як трансцендентність, маємо істотні прогалини в дослідженнях, так само маємо обмаль звернень до прагматизації теорії референції в перекладах та адекватного осмислення референтів у різних мовах, культурах. Зазначені прогалини у вивченні феномену референції крізь призму практики перекладу обумовлені дещо стриманою оцінкою вітчизняними науковцями практичної вагомості сутнісного розуміння перекладу, що й актуалізує обрану нами тему розвідки.

Наразі своєчасно буде задатися питанням - а що, власне, являє собою переклад? У літературі відповіді самі різноманітні: переклад – це діалог культур, відтворення оригіналу засобами іншої мови, розширення колективної пам'яті людства, міжнаціональний обмін культурними здобутками, дієвий засіб міжнаціональної комунікації,

засіб обміну науковими ідеями, знаннями і т.і. Наведена підбірка визначень говорить, що назагал переклад розглядається на рівні явища, суспільної функції, і мало хто згадує переклад у його сутнісному (читай філософському) розумінні, що визначається самою діалектикою мислення, поняття та референта як чуттєвої основи. Згадаймо семіотичну модель трикутника Ч. Огдена та А.А. Річардса, яка дає нам підстави говорити про сутність перекладу як відтворення референції шляхом пошуку такого поняття (лінгвістичного елементу) у мові перекладу, яке б асоціативно відсилало читача думкою до того ж референту (позамовного об'єкта дійсності), який позначений і в оригінальному тексті. Доречно буде нагадати загальноновизнане тлумачення терміну «референція» у зв'язку з референтом Н.Д. Арутюнової. «Референция, - означает она, - отношение актуализованного, включенного в речь имени или именного выражения (именной группы) к объектам действительности» [1, с. 6] - тобто референтам.

В контексті нашого дослідження нам імпонує уточнення функціональності референції за Н.П. Козаченко: «... Референция может рассматриваться как идентификация, ... целью которой есть отсылка к конкретному объекту или как выполнение условий истинности...» [4, с. 110]. Слушно, проте теза «референция... как выполнение условий истинности» потребує свого уточнення. Під конкретним об'єктом мається на увазі референт - позамовний об'єкт дійсності, який мислиться комунікантом, застосовуючи певний мовний елемент – поняття, тобто є об'єкт, котрий позначається поняттям. Відповідно вдатися до референції означає перенестися думкою на певний позамовний об'єкт. «Слово, предполагаемое известными степенями развития мысли, в свою очередь, предполагает чувственное восприятие...» [5, с. 58], - пише О.А. Потєбня, а референція є тією ланкою, яка пов'язує думку із чуттєвістю. У заломленні на теорію відображення референція - це спрямованість знань, мислення, закладених у другу сигнальну систему - мову, яка, у свою чергу, обумовлена первинною сигнальною системою – чуттєвістю, впливом референта як позамовного об'єкту. Тож перекласти означає відтворити у свідомості реципієнта об'єкт «чувственного восприятия» - референта - в авторській картині світу засобами іншої мови. Ми вдалися до такого розлогого висвітлення самої філософії перекладу не для того, щоб окреслити широко відомі та доступні способи досягнення референційної еквівалентності в перекладах, а щоб виділити особливі випадки референції – референції за умов трансцендентності понять.

У чисельних працях з теорії перекладу розлого висвітлені основні прийоми перекладу, тож на перший погляд не існує якихось

надзвичайних перепоп для відтворення як художньої цінності твору, так і гносеологічного значення наукових термінів. І це так, але лише у тих випадках, коли слово чи термін забезпечує чітке осмислення об'єктивно існуючого референту (в окремих випадках денотату) як чуттєвої основи. Проте усе значно складніше, коли йдеться про переклад релігійних, філософських, соціально-гуманітарних та їм подібних текстів, насичених незбагненими ідеями. У спробах осягнення дійсності ми неминуче стикаємося з поняттями, категоріями, які не піддаються редуції досвідом суб'єкта - а саме трансцендентними поняттями, що охоплюються думкою лише завдяки саморефлексії. Наприклад, філософські категорії «час», «простір», «добро», «зло», поняття «туга», «душа», «віра», «доля», «воля» тощо існують у мисленні як субстанції-сутності самі в собі, поза зв'язком із референтом. Маємо випадок, коли притаманна людині природна раціональність мислення в намаганнях осягнення безмежності проявів дійсності виявляє свою безпорадність - як своєрідно зазначає О.А. Потебня: «ум наш слаб, а пучина премудрости Божей бездонна» [там само]. Якщо «референция рассматривается как ссылка языкового выражения на некоторый объект внеязыковой действительности, т. е. референция - это связь именуемого выражения и реальности, референт - объект реальности, на который указывает слово или выражение, осуществляют референцию - значит ссылаются на некий внеязыковой объект» [4, с. 110], то постає питання, до якого позамовного об'єкту відсилають нас думкою трансцендентні поняття, та й чи мають вони іншомовні референційні еквіваленти? Здавалося б, не мають, але ж нам відомі і релігійні, і філософські, і інші переклади текстів з трансцендентним наповненням. Тож яким чином відтворюється референтність? Задля відповіді звернемося до слів О.А. Потебні: «Понятие, как и многое другое в личной и народной жизни, - пишет він, - навсегда останется для нас величиною, произведенною, так сказать, умножением известных нам условий на неизвестные нам и, вероятно, неисследимые силы» [5, с. 58]. Однак, «неисследимость сил» не означає безперспективності пошуку референта, а «умножение» на них бачиться як прагматичне конструювання референта. Настанову та орієнтир у конструюванні дають слова Т.Х. Керимова: «понятие - это открытая множественность» [3, с. 16]. Кожне з трансцендентних понять відсилає людину думкою до інших понять, категорій. Йдеться про так звану самореферентність, за якої «референтом понятия являются сами эти понятия...» [3, с. 17]. Тож постає питання - яким чином забезпечити адекватність осмислення слів, позначень у перекладах та й взагалі комунікативному акті у випадку, коли не може

бути й мови про референтність у звичному для лінгвістів розумінні - як об'єктивної «предметной соотнесенности слова из денотатом», а відтак і ідентифікації референта. Зауважимо, що в літературі досить часто не розрізняють терміни «референт» та «денотат». Але і в колі тих лінгвістів, які розмежовують зазначені поняття, немає згоди. Ми дотримуємося позиції, що поняття «референт» є більш загальним поняттям, позаяк на відміну від «денотата» позначає весь клас споріднених предметів, як про це говорить Л.С. Бардухаров. «В речи, в конкретном тексте, - зазначає він, - знаки языка могут обозначать и чаще всего действительно обозначают не весь класс («референт») в целом, а лишь один какой-нибудь конкретный предмет (или процесс, явление и пр.), который мы назвали денотатом» [2, с. 104].

У художніх перекладах перекладач не є настільки залежним від авторських інтенцій як у наукових. У художніх перекладах, де - на відміну від наукових - знімається імперативність однозначності, достовірності в посиланні думкою до позамовного об'єкту, де перекладач має паритет з автором у творенні референції, припускається глибока інтерпретація авторських інтенцій. У постмодерністській лінгвокультурі смисл творить сам читач, а перекладач передусім читач, який, як правило, суб'єктивно, на власний розсуд конкретизує (читає, конструє) референційну еквівалентність, можливо навіть оказіонально.

Основною перепоною досягнення адекватності у художніх перекладах є лексична безеквівалентність трансцендентних понять. Скажімо, українське слово «воля» не має адекватної смислової, емотивної «множественности» в інших мовах. Ні запозичене з латини “liberty”, ні суто англійське “freedom”, ні польське “wolnosc”, ні російське «свобода» не забезпечують повною мірою референційну еквівалентність, не відтворюють увесь колорит, усю екзистенційність українського концепту «воля», але в певних контекстах кожне з них на розсуд суб'єкта може становити еквівалент. Наразі перекладацька творчість зводиться до диференціації розмаїття проявів поняття шляхом звернення до іншого поняття, яке контекстуально відповідає оригінальному. На практиці це може бути звернення до позначення цілком предметного денотата. Мірилом референційної еквівалентності у такому разі стає досвід перекладача «создавать тексты на основе индивидуальных знаний о мире, зафиксированных в значениях слов и их ассоциативных комплексах, в соответствии с национально-психическим складом ума и личной заинтересованностью в интерпретации обозначаемых (или воспринимаемых) фактов» [6, с. 41]. Методологічно штучно призначена референтність ґрунтується на

прагматизмі – вірно те, що ситуативно задовольняє суб'єктивні потреби практики перекладу. Отже, прагматика являє собою суб'єктивний вираз дійсності, як правило, не займаний семантичним аналізом ключових концептів, а обумовлений «удобопонятністю» (У. Еко), прагненням метафізично «свести мысль к одному единственному измерению, однозначному пониманию, исключающему двусмысленность, оставляющему в тени то, что еще не сказано...», а назагал «оставляющему в тени» те, що не відповідає практичним запитам суб'єкта [7, с. 412].

У наукових текстах, обтяжених імперативами однозначності та достовірності «предметной соотнесенности» поняття з референтом – його онтологічним засновником, - референційна еквівалентність з об'єктивною неминучістю є продуктом міжмовної конвенції – надання поняттю (слову) певного загальноузгодженого смислу на підставі узагальнення множини суб'єктивних уявлень про референта. Згадаймо, що, за Г. Фреге, зв'язок між словами та референтами опосередковується смислами. Тобто суб'єктивність, якщо не суб'єктивізм, які панують у художніх перекладах трансцендентних понять, у наукових замінюється відносною об'єктивністю, яка впливає із сукупності суб'єктивних оцінок, думок. Прийом конвенції можна виправдати словами Т.Х. Керімова: «Невозможность и недостижимость референта означают неизбежность его открытия, неизбежность его конструирования» [3, с. 17]. Одного разу ситуативно присвоєна (сконструйована) референція не має змінюватися упродовж перекладу усього тексту, а то й передаватися від тексту до тексту. За усієї вразливості для критики конвенційно призначена референтність (читай квазіреферентність) в особливих випадках трансцендентності понять є чи не єдиним способом забезпечення перекладу в ситуації «невозможности и непостижимости референта». Але у такому випадку задекларована Н.П. Козаченко теза: «референция... как выполнение условий истинности» потребує своєї корекції в бік конкретизації умов, за яких вона відповідає істині.

У підсумку - конструювання референта як спосіб забезпечення референції на практиці перекладів текстів за умов трансцендентності понять надає прагматики теорії референції.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Лингвистические проблемы референции. *Новое в зарубежной лингвистике*. Выпуск XIII. М.: «Радуга», 1982. 432 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: «Междунар. отношения», 1975. 240 с.
3. Керимов Т.Х. Язык философии. *Философия*. Под общ. ред. Т.Х. Керимова.

Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та. 2013. С.12-17. 4. Козаченко Н.П. Некоторые проблемы теории референции. *Актуальні проблеми духовності*. №12, 2011. С.108-129. 5. Потебня А.А. Мысль и язык. М.: Лабиринт. 1999. 300 с. 6. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция. *Метафора в языке и тексте*. М.: Наука, 1988. С. 26-51. 7. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1998. 432 с.

Татьяна Тарасенко

г. Красноярск, Российская Федерация

Культурные ценности Китая в рекламном тексте

The paper considers the main cultural values which are reflected in advertising texts. The corpus of advertising messages (printed, TV and radio texts) of a two-year period is the material of the observation. Cultural values are the foundation of a successful advertising message and an advertising text itself acts as a translator and popularizer of these values. The analysis has revealed the conservatism of advertising in the relation to traditional values and norms in the Chinese society: harmony with nature, traditions, authority of elders, frugality, collectivism and the emerging of a relatively new phenomenon in the Chinese society's social practice – the cult of a child.

Key words: advertising message, cultural values, China.

В данной работе мы хотели рассмотреть, какие основные культурные ценности китайской культуры отражает рекламный текст. Материалом наблюдений является корпус рекламных сообщений (печатные тексты, телевизионные и радио), который собирался в течение двух лет.

На необходимость ориентироваться на культурные ценности адресата при производстве рекламы обращали внимание многие исследователи [1; 3; 4; 5; 7]. Культурные ценности являются фундаментом успешного рекламного сообщения, а сам рекламный текст выступает в качестве транслятора и популяризатора этих ценностей [6].

Среди культурных ценностей Китая, на которые опираются создатели успешного и эффективного рекламного послания, можно выделить основные.

ГАРМОНИЯ С ПРИРОДОЙ. Природа, ее изображение, красота и величественность пейзажей, уникальность природных ландшафтов, водоемы с чистой водой и т.п. вызывают у китайского потребителя положительные эмоции. Гармония отношений человека и природы,